

A NÉMET NAGYVÁLLALATOK NEMZETKÖZI TERJESZKEDÉSE ÉS VILÁGPIACI SZEREPÜK

JUHÁSZ KRISZTINA¹

Előadásom ismertetése elején szükségesnek tartom egy rövid bevezetőben vázolni azt a tágabb kérdéskört, mellyel doktoranduszi tevékenységem során foglalkozom, s ezáltal szemléltetni, hogyan illeszkednek a mai konferencián prezentált eredmények abba a kutatótevékenységbe, melyet az ELTE Regionális Földrajzi Tanszékén dr. Bernek Ágnes témavezetésével folytatok.

Kutatásaim során a német nagyvállalatok tevékenységének térbeli szerveződését vizsgálom. Célom a nagyvállalatok nemzetközi tevékenységének horizontális és vertikális szerkezetének bemutatása. Vizsgálom, hogy az egyes leányvállalatok hogyan integrálódnak a vállalati hálózatba, hogyan vesznek részt a vállalaton belül kialakult nemzetközi szintű munkamegosztásban. A telephelyek hálózaton belül betöltött szerepének elemzésével, a regionális központok és alközpontok ábrázolásával arra a kérdésre keresek választ, hogy a német vállalati hálózat hordoz-e nemzeti sajátosságokat. A régiók szerepének tárgyalások választ keresek arra, hogy a német vállalatok mely lokalizációs stratégiák alapján bővítik hálózataikat, minek köszönhető az egyes régiók/országok eltérő jelentősége.

A kérdést három szinten vizsgálom. Egyrészt elemzem Németország működőtőke-befektetései területi és ágazati jellemzőit, bemutatva ezzel a német vállalatok nemzetközi terjeszkedésének területi és ágazati jellemzőit. Másrészt nemzetközi összehasonlítást lehetővé tevő statisztikák alapján vizsgálom a német vállalatok világpiaci szerepét; továbbá kiválasztott nagyvállalatok elemzésével, immár vállalati szinten gondolkozva keressem a hálózat felépítésének nemzeti / iparági sajátosságait.

Mai előadásom során az elsőként említett két kérdéskörben végzett eddigi kutatásaim legfontosabb eredményeit mutatom be.

1. Németország működőtőke-befektetései (FDI stock) az 1990-es években

Németország nemcsak gazdasági- és exportnagyhatalom, hanem a világ legnagyobb tőke-kihelyező országainak egyike is. Működőtőke-befektetései növekedési üteme –a nemzetközi tendenciához hasonlóan– az 1990-es években meghaladta mind az export, mind pedig a GNP növekedési ütemét. Különösen nagymértékű növekedéssel jellemezhető a kilencvenes évek második fele, amikor a német működőtőke-állomány közel háromszorosára nőtt, 2000-ben meghaladta az 1100 milliárd DM-t. A továbbiakban tekintsük át, hogy ez a nagymértékű tőke-kihelyezés, a vállalatok —a nemzetközi tendenciának megfelelően döntően nagyvállalatok²— nemzetközi terjeszkedése mely régiókra, országokra illetve iparágakra terjed ki!

1.1. A német működőtőke-befektetések területi jellemzői az 1990-es években

Ahogy az az 1. ábrán is látható Németország működőtőke-állománya az elmúlt évtizedben nemcsak jelentős növekedéssel jellemezhető (közel ötszörösére nőtt az ország FDI stock értéke), hanem ez a folyamat jelentős területi átrendeződésekkel is járt.

¹ ELTE Regionális Földrajzi Tanszék

² Általánosságban elfogadott az az összefüggés, mely szerint a működőtőke-beruházások 80%-át a nagyvállalatok beruházásai teszik ki.

Az évtized elején a legjelentősebb befektetési területnek az Európai Unió³ számított, melynek részesedése a német működőtőke-állományból közel 60%-os volt. Minden befektetett 100 DM-ből mindössze 20 DM-nak volt célországa az Egyesült Államok, 7 DM Amerika, 3 DM pedig Ázsia fejlődő országaiba áramlott. A német statisztika regionális felosztása külön kategóriaként kezeli az ún. reformországokat. Ebbe a csoportba tartozik Kelet-Közép-Európa volt szocialista országai mellett a világ legnépesebb országa, Kína is. Mivel a külföldi tőke beáramlása ezekbe az országokba csak a nyolcvanas évek végén, a kilencvenes évek elején vehette kezdetét, így természetesen vizsgálatom kezdeti évében a régió részesedése Németország működőtőke-állományából minimális (1% körüli) volt.

Az évtized folyamán, különösen annak második felében tapasztalható nagy arányú működőtőke-állomány-növekedés hordozói nem kizárólag, és elsősorban az Európai Unió országai voltak. Mivel az Uniós országokban a német nagyvállalatok már erős pozíciókat építettek ki, a piacok telítettek tekinthetők, itt elsősorban a kis-és középvállalatok befektetési jellemzők az utóbbi években. A német nagyvállalati terjeszkedés célpontjaivá más régiók váltak.

A nemzetközi működőtőke-áramlás alakulásában a transzatlanti kapcsolatok kiemelkedő szerepet játszanak. Igaz ez a német beruházások esetében is, ahol az évtized második felében tapasztalható nagymértékű növekedés elsősorban a világ legnagyobb tőkeexportáló és egyben importáló országa, az Egyesült Államok területére irányuló egyre nagyobb volumenű befektetéseknek köszönhető. A világ legerősebb gazdaságának piacán minden nagyvállalat számára „kötelező a jelenlét”. Ezért nemcsak értékesítő, de termelő, sőt kutató-fejlesztő tevékenységüket is egyre nagyobb mértékben honosítják meg Németország vezető vállalatai az Egyesült Államokban (példaként említhető a BASF vagy akár a Siemens is). Ez a tendencia természetesen Németország FDI stock értékeinek dinamikus növekedésében is nyomon követhető.

A német vállalati terjeszkedés fő iránya az elmúlt években az Egyesült Államokon túl Kelet felé mutat. Fő célterületté váltak a reformországok mellett Ázsia egyes területei is.

Az elmondottakat, immár országos szinten vizsgálva támasztja alá a 2. ábra, melyen az országokat a német működőtőke-állomány 1996 és 2000 közötti (a legnagyobb növekedési ráták évében) növekedés nagysága szerint állítottam sorrendbe. A 20-as listát az említett oknál fogva Egyesült Államok vezeti, majd a „hazai piacnak” számító Európai Unió országok következnek. Az Unió országai közül a Benelux-államokra hívnám fel a figyelmet, ahol számos német nagyvállalat európai regionális csomópontot épített ki. A szomszédos Ausztria előkelő helyezése ezen a listán nem meglepő, ugyanakkor kiemelendőnek tartom Spanyolország esetét. A német vállalati terjeszkedést vizsgálva ugyanis kimutatható, egy, az EU fejlettebb országait követően az Unió periférikus, déli államaiban való erősödő jelenlét. Ez látványosan megmutatkozik a kilencvenes évek második felében tapasztalható növekedési rátákat elemezve is, ami alapján Spanyolország a 10. helyre került.

A listán a reformországok közül hazánk (ahol Németország 1993 óta vezető beruházó) Lengyelország és Csehország mellett Kínára hívnám fel külön a figyelmet. Ahogyan az amerikai, úgy a német befektetők is egyre nagyobb érdeklődéssel fordulnak a világ legnépesebb országa felé, ahol a hatalmas felvevőpiac mellett többek között az olcsó munkaerő is tőke-vonzó tényező.

A német vállalatok ázsiai terjeszkedését mutatja, hogy a 20 legnagyobb növekedéssel jellemezhető ország között (Kínát nem számítva) 3 ázsiai ország található. Ezek közül Japán gazdasága külön említést érdemel, mely képzett munkaerejével, felvevőpiacával a termelésen túl jelentős K+F tevékenységeket is vonz.

---

³ Az adatok összehasonlíthatósága érdekében az évtized kezdetétől az Európai Unió 15 jelenlegi országát egy kategóriába tartozóként ábrázoltam.

Az elmondott folyamatoknak, a vállalati terjeszkedés új célterületeinek köszönhetően 2000-re jelentősen átalakult a német működőtőke-állomány korábban vázolt területi megoszlása. Noha továbbra is az Európai Unió országai koncentrálják a legnagyobb német működőtőke-állományt, arányuk jelentősen, mintegy 20%-kal csökkent. Ennek ellenpólusaként az USA hatalmas előrelépése rajzolódik ki, a korábbi 26%-kal szemben részesedését mintegy 40%-ra növelte. A reformországok aránya 6%-ra nőtt. Az ázsiai térség szerepe relatív értelemben változatlan, ugyanakkor a nagyarányú abszolút növekedést figyelembe véve egyértelmű a vállalati terjeszkedés elmozdulása a térség felé, ami a jövőben várhatóan tovább erősödik majd.

1.2. A német működőtőke-befektetések ágazati megoszlása

A továbbiakban röviden tekintsük át, hogy a területileg elemzett tőke-kihelyezési tendenciákat ágazatilag vizsgálva milyen sajátosságok jellemzik!

A Bundesbank által évente a német működőtőke-beruházásokról közölt statisztika részletesen közli a befektető mellett a befektetés (objektum) iparági hovatartozását is. Ez a szempont azért válik egyre fontosabbá a működőtőke-befektetések elemzésekor, mivel világszinten egyre inkább érvényesül az a tendencia, hogy a befektető és a befektetésének iparága nem esik egybe, vagyis a befektető nem saját iparágához tartozó területen eszközöl beruházásokat. Igaz ez a tendencia a német befektetéseket elemezve is.

Ahogy azt a 3. ábrán is láthatjuk, 1991-ben a befektetők és a befektetések iparági megoszlása között nagy eltérés nem volt tapasztalható. Noha kisebb különbség már ekkor is megfigyelhető volt, főként az autógyártó beruházókat ill. a kereskedelmi beruházásokat tekintve, általában igaznak bizonyult az az állítás, hogy a beruházók saját iparágukba fektettek tőkét. A működőtőke-beruházások iparági megoszlását tekintve látható, hogy a német befektetéseknek több mint a fele a feldolgozóiparba áramlott. Ezen belül is kiemelkedő szerepe volt a vegyiparnak, az autógyártásnak és az elektrotechnikának, mely az összberuházásoknak mintegy harmadát tette ki. A szolgáltatászektoron belül a kereskedelem mellett a pénzügyi beruházások jutottak vezető szerephez.

2000-re azonban jelentősen átalakult ez a kép. A befektető és a befektetés iparági megoszlása viszonylag nagy mértékű eltérést mutat. Különösen az autógyártó és a vegyipari beruházók esetében igaz, hogy más, főként kereskedelmi és pénzügyi területeken hajtanak végre beruházásokat. Ennek az a magyarázata, hogy a piaci részesedés megtartása ill. növelése, az eladások fokozása érdekében a vállalatok egyre nagyobb mértékben kínálnak a vevők számára többek között különböző hitel- és lízingkonstrukciókat – gondoljunk csak az autvásárlás „elősegítése” érdekében kidolgozott részletfizetési és egyéb kedvezményekre –, melyek nem a saját iparágukba érkező beruházásnak minősülnek.

A működőtőke-befektetések ágazati megoszlását vizsgálva kirajzolódik néhány jellegzetesen német sajátosság. Egyrészt sem az évtized elején, sem pedig az ezredfordulón gyakorlatilag nem áramlott befektetés a primer szektorba, ugyanakkor a beruházások nagymértékben koncentrálnak a feldolgozóiparban. 2000-ben minden 100 DM-ből közel 75 valamely feldolgozóipari ágazathoz tartozó befektetőtől származott. Az említett három ágazat dominanciája továbbra is jellemző maradt. Míg világszinten igaz az a megállapítás, hogy a működőtőke-befektetésekben a szolgáltatások aránya egyre nő, addig ez a német beruházókat vizsgálva nem, csak a beruházások megoszlását elemezve igazolható.

A német beruházások legfontosabb jellegzetessége tehát a befektető és a befektetés iparági megoszlása között tapasztalható egyre jelentősebbé váló különbség, továbbá a feldolgozóipar, különösen az autógyártás, vegyipar és az elektrotechnika nagy részesedése. Ez azért is fontos, mert feltételezhetően azon iparágakhoz tartozó vállalatok szervezik tevékenységüket

leginkább nemzetközi szinten, melyek a legnagyobb arányban hajtottak végre működőtőke-beruházásokat.

2. A német vállalatok világszerepe

A német nagyvállalatok világszerepét a vezető amerikai üzleti folyóirat, a Fortune Magazin világ 500 legnagyobb vállalatát tartalmazó, évente megjelenő statisztika alapján mutatom be. A lista a világ nagyvállalatait éves jövedelmük alapján rangsorolja, emellett közli az éves profit nagyságát, a foglalkoztatottak számát, továbbá a vállalat nemzeti és iparági hovatartozását. A felhasznált adatok segítségével a német vállalatok számát, jövedelem- és profittermelő képességüket és ezeknek az 1997 óta eltelt időszak alatt bekövetkezett változását vizsgáltam. Ez alapján a listán szereplő mintegy 35 (a vállalatok száma a felvásárlások-, és fúziók következtében változik) német vállalat szereplése, piaci súlya stabilnak mondható, jövedelem és profittermelésük a vizsgált időszak alatt enyhén növekvő tendenciát mutat. A német nagyvállalatok világszerepét iparáganként a 4. ábrán bemutatott módon vizsgáltam. (Ahogyan az látható, az adott iparághoz tartozó összes listán szereplő vállalat jövedelem, ill. profitértékét vettem 100%-nak, ehhez hasonlítottam az iparág német vállalatainak jövedelem-, ill. profittermelését.) Ez alapján bizonyítható, hogy legerősebb pozíciókkal a vegyipari vállalatok rendelkeznek. Piaci részesedésük a vizsgált időszakban növekvő tendenciát mutat, 2001-ben mind a jövedelmet, mind a profitot tekintve meghaladja a 40%-ot. Ezzel szemben az autóipari vállalatok (a Daimler-Chrysler „gyengélkedésének“ köszönhetően) esetében csökkenő piaci szerep rajzolódik ki az elmúlt évek során mindkét említett mutatót alapul véve. Növekvő súllyal van jelen a világszerepén az utóbbi években a mezőgazdasági és ipari gépeket gyártó kategóriába besorolt egyetlen német vállalat, a ThyssenKrupp (profit alapján iparági részesedése 2001-ben meghaladta a 40%-ot!!), továbbá jövedelmét tekintve az Siemens is.

3. Összegzés

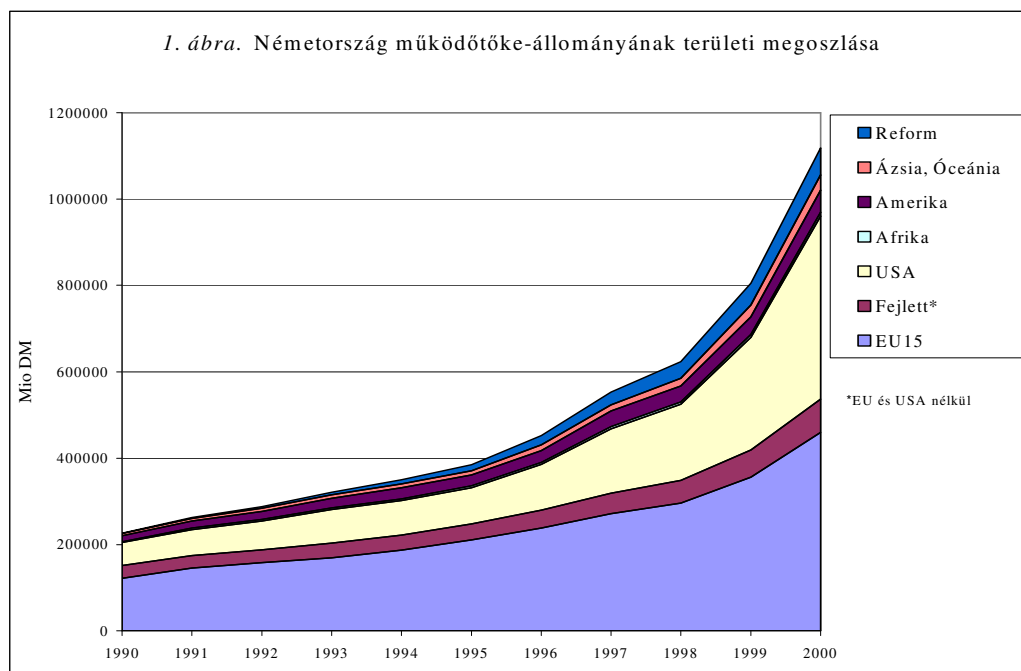
Előadásomban a német működőtőke-befektetések területi és ágazati jellemzőit és a legnagyobb német vállalatok világszerepét mutattam be. A tőke-befektetések vizsgálatával megállapítottam, hogy a német nagyvállalatok tevékenységében egyértelmű területi elmozdulás történt az elmúlt évtized során. A korábban uralkodó európai koncentrációt egy növekvő világszerep terjeszkedés váltja fel. A német vállalatok számára is nyilvánvaló tehát, hogy „A kizárólagos exporttevékenység ideje lejárt“ – ahogyan azt a Bernd Pischet, a BMW igazgatója megfogalmazta. Egyre nagyobb arányban váltja fel az exporttevékenységet a helyi piacokon való jelenlét, a vállalati tevékenység növekvő mértékben történő nemzetközi szinten való megszervezése. Ennek a terjeszkedésnek célpontjai nemcsak a nagy piaccal rendelkező országok, mint az Amerikai Egyesült Államok vagy Kína, hanem kisebb államok, mint hazánk vagy Szingapúr egyaránt.

A tőke-befektetések ágazati megoszlását valamint a nagyvállalatok világszerepét elemezve egyaránt a vegyipari, autóipari és elektrotechnikai vállalatok dominanciája rajzolódott ki. Ennek megfelelően feltételezhető, hogy az említett iparágakhoz tartozó vállalatok érték el a vállalati tevékenység globalizációjában — az export tevékenységtől kezdve a termelés majd K+F külföldre telepítésén túl a „globális vállalati” szintig terjedően — a legmagasabb fokozatot, szervezik tevékenységüket leginkább nemzetközi szinten. Ezt támasztja alá a DIW (Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung) felmérése is, miszerint az említett három iparág vállalatai az évtized második felében növelték külföldi K+F ráfordításukat. A külföldi K+F kiadások aránya a vegyipari vállalatok esetében a legmagasabb

(mintegy 50%), majd az elektrotechnikai és járműgyártó (25, ill. 18%) vállalatok következnek.

Kutatásaim további lépéseként vállalati szintű elemzésekkel bizonyítom a különböző iparágak vállalatainak a nemzetköziesedés folyamatában elért eltérő pozícióját, de ez már egy következő előadás témája lesz.

Ábrák

Forrás: Deutsche Bundesbank adatai alapján saját szerkesztés

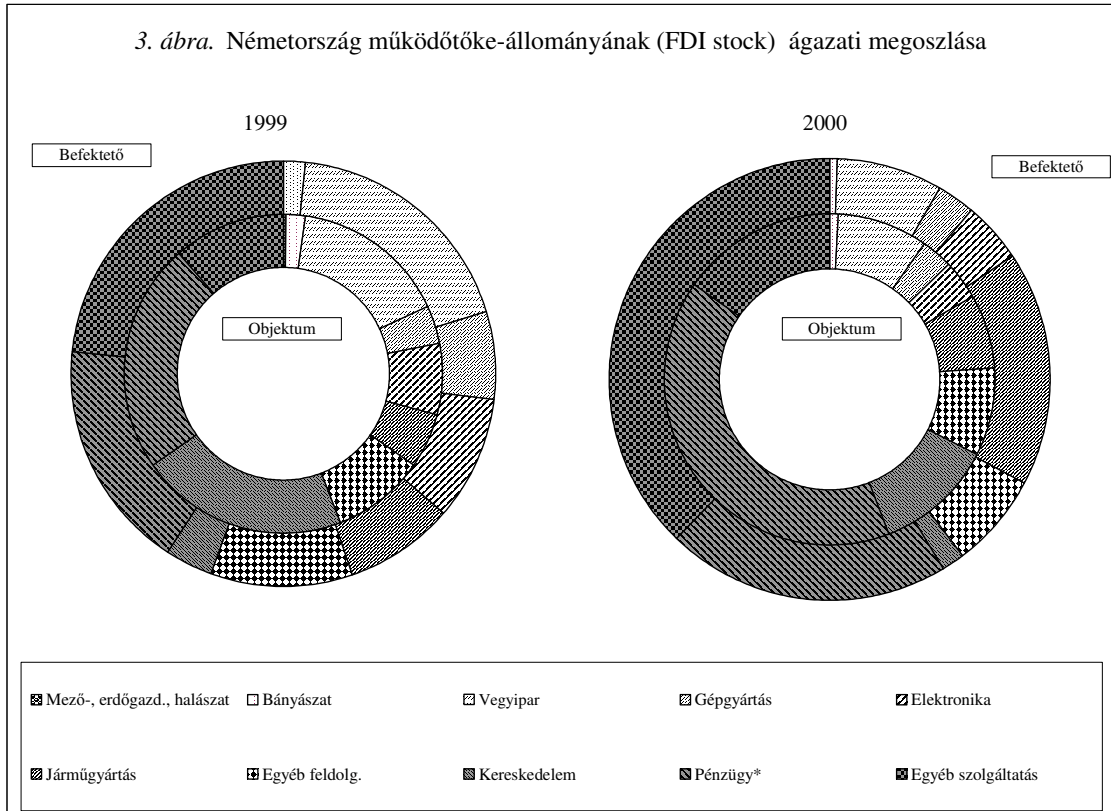
2. ábra. Németország működőtőke-állományának növekedése 1996-2000 között

Rangsor	Ország	Növekedés (EUR)
1	USA	162499
2	UK	30138
3	Hollandia	25524
4	Ausztria	11109
5	Luxemburg	10604
6	Franciaország	8892
7	Olaszország	8167
8	Svájc	8032
9	Belgium	6977
10	Spanyolország	5490

Rangsor	Ország	Növekedés (EUR)
11	Lengyelország	5454
12	Japán	4687
13	Csehország	3880
14	Mexikó	3815
15	Svédország	3774
16	Kína	3746
17	Magyarország	3576
18	Szingapúr	2958
19	Kanada	2429
20	Dél-Korea	2232

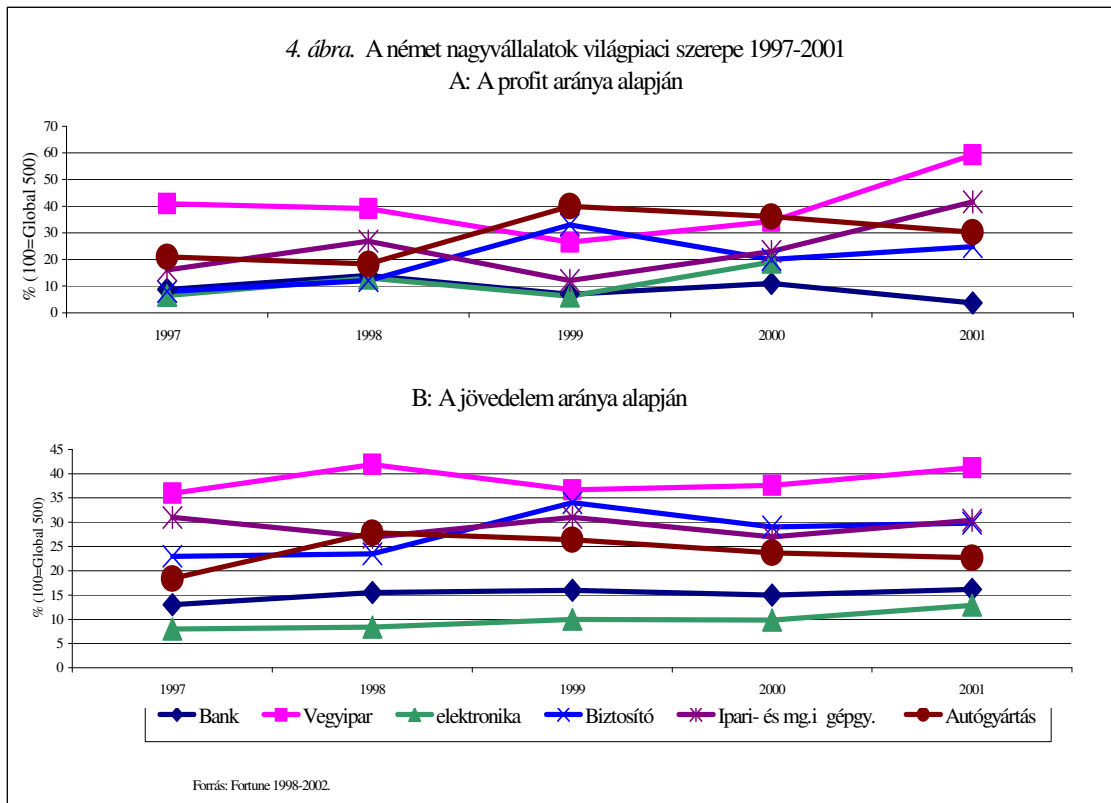
Forrás: www.bundesbank.de adatai alapján saját számítás

3. ábra. Németország működőtőke-állományának (FDI stock) ágazati megoszlása

Forrás: Bundesbank adatok alapján saját számítás

4. ábra. A német nagyvállalatok világpiacon szerepe 1997-2001
A: A profit aránya alapján

IRODALOM

- Belitz, H.** 1997: Forschung und Entwicklung in multinationalen Unternehmen aus der Sicht der Bundesrepublik. DIW-Wochenbericht 26/1997
- Belitz, H.** 2000: Deutsche Unternehmen verstärken ihre Forschungs- und Entwicklungsaufwendungen im Ausland. DIW-Wochenbericht 18/2000
- Die Entwicklung der Kapitalverflechtung mit dem Ausland von Ende 1989 bis Ende 1991. Auszug aus dem Monatsbericht April 1993. Deutsche Bundesbank
- Die Entwicklung der Kapitalverflechtung mit dem Ausland von Ende 1991 bis Ende 1993. Monatsbericht Mai 1995. 47. Jahrgang, Nr. 5, Deutsche Bundesbank
- Die Entwicklung der Kapitalverflechtung mit dem Ausland von Ende 1993 bis Ende 1995. Monatsbericht Mai 1997. Auszug, 49., Jahrgang Nr. 5, Deutsche Bundesbank
- Die Entwicklung der Kapitalverflechtung mit dem Ausland von Ende 1995 bis Ende 1997. Monatsbericht Juni 1999. 51. Jahrgang Nr 6., Deutsche Bundesbank
- Entwicklung und Bestimmungsgründe grenzüberschreitender Direktinvestitionen Deutsche Bundesbank. Monatsbericht August 1997. www.bundesbank.de/de/monatsbericht/bericht08/textteil97/direktiv.pdf
- Fortune Magazin *The Global 500* 1996.- 2002. augustus
- Kapitalverflechtung mit dem Ausland. In: Statistische Sonderveröffentlichung 10 Mai 1996, Mai 1998, Mai 2001 Deutsche Bundesbank
- Kapitalverflechtung mit dem Ausland Juni 1993. Beilage zur Zahlungsbilanzstatistik, Deutsche Bundesbank
- Prof. Dr. Kisker - Klaus P.** 2000: Globalisierung und internationale Mobilität deutscher Industrieunternehmen. 23. Mai 2000, www.wiwiss.fu-berlin.de
- Ronzheimer, M.** 2000: Zur technologischen Leistungsfähigkeit Deutschlands. In: BerliNews, 2000. 17. Januar.
- Zur Problematik internationaler Vergleiche von Direktinvestitionsströmen. Deutsche Bundesbank. Monatsbericht Mai 1997, www.bundesbank.de/de/monatsbericht/bericht05/textteil97/direktiv.pdf